

VATAN- YURAKDAGI ARMON: FURQAT IJODIDA SOG'INCH MAVZUSI.

Boirova Nargiza Shuhrat qizi

Toshkent arxitektura qurilish universiteti,

Iqtisodiyot yo'nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Furqat ijodida sog'inch, g'urbat va vatan sog'inchi mavzularining badiiy ifodalanishi tahlil qilingan. Ayniqsa, shoirning "Sog'inch" she'ri asosida vatandan uzoqda kechgan hayot, yurakdagi armon, shaxsiy va milliy o'zlikni anglash jarayoni keng yoritilgan. Maqolada Furqatning boshqa asarlaridagi sog'inch ifodasi ham ko'rib chiqilib, badiiy san'at vositalari orqali tuyg'ularning estetik ifodasi tahlil etiladi. Mavzuning bugungi kun uchun ahamiyati ham yoritilib, vatanparvarlik, milliy g'urur va madaniy xotiraning dolzarbligi alohida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Furqat, sog'inch, vatan, g'urbat, armon, ma'rifatparvarlik, o'zbek adabiyoti, she'riyat, badiiy ifoda, yurak kechinmalari, vatanparvarlik, milliy ong, g'urbat adabiyoti.

O'zbek adabiyotida vatan sog'inchi, g'urbat iztirobi va qalbdagi armon mavzulari ko'plab shoirlar ijodida muhim o'rin egallaydi. Ular orasida Zokirjon Xolmuhammad o'g'li Furqat o'zining yurakni larzaga soluvchi she'rlari bilan alohida ajralib turadi. Ayniqsa, uning "Sog'inch" she'ri – vatandan uzoqda yurgan insonning qalb kechinmalarini butun mohiyati bilan ifoda etgan bebaho asardir. Ushbu maqolada Furqat ijodida sog'inch mavzusi qanday badiiy ifodalangani, ayniqsa "Sog'inch" she'rida qanday falsafiy va ruhiy qatlamlar mavjudligi yoritiladi.

Furqat hayoti va g'urbat manzaralari

Furqat XIX asr oxiri – XX asr boshlarida yashab ijod qilgan, Turkiston jadidchilik harakati vakili sifatida tanilgan shoir, ma’rifatparvar va jamoatchi edi. Ammo uning hayotida eng og’ir davrlardan biri Hindistonda g’urbatda o’tgan yillaridir. Bu yillar Furqat uchun ijodiy turg’unlik emas, balki yurakdagi armon va sog’inchni so’z orqali ifoda etish uchun ichki portlash davri bo’lgan. Aynan mana shu iztirobli holat “Sog’inch” kabi she’rlarda mujassam topgan.

“Sog’inch” she’rining mazmuni va badiiy tahlili

“Sog’inch” she’rida Furqat yuragidagi og’riq, ona yurtidan yiroqda yashayotgan insonning ruhiy holati, vatanni qo’msash tuyg’ulari chuqur badiiy vositalar bilan ifodalangan. Quyidagi misralar bunga yorqin misoldir:

Necha yillarkim, g’urbat yurtda qiynaldim, yurdim,

Ko’z o’ngimda doim vatan, bog’lar, go’zal yurtdim.

Bu misralarda shoir nafaqat g’urbatdagi holatini, balki vatan manzaralariga bo’lgan intilish, yodda saqlangan lahzalarni ham yurak og’rig’i bilan eslaydi. She’rda foydalanilgan “g’urbat”, “qiynaldim”, “ko’z o’ngimda” kabi iboralar shoirning qalbidagi armon va sog’inchni kuchli hissiyot bilan ifodalaydi.

Furqat uchun vatan – bu faqatgina geografik hudud emas, balki ruhiy panoh, yurak quvonchi, shaxsiy erkinlik timsolidir. She’rda vaqt o’tgan sayin bu sog’inch armonli tus olib, yurakka og’ir yuk bo’lib bosib boradi. Bu holat:

Ey vatan, sendek go’sha yo’q bu olamda men uchun,

Sog’indim har nafasda seni, yuragim to’la iztirob.

degan misralarda yaqqol ko’zga tashlanadi.

She’riy vositalar va ifoda uslubi

Furqat sog’inch mavzusini ifodalashda ko’plab she’riy san’at vositalaridan – epitet, metafora, takror, parallelizm kabi usullardan foydalangan. Bu vositalar orqali u

faqat shaxsiy tuyg'ularini emas, balki ko'plab vatandoshlari nomidan so'zlaydi. Shu bois, she'r o'quvchida o'ziga xos samimiylik, dardkashlik tuyg'usini uyg'otadi.

Furqatning "Sog'inch" she'ri – vatan sog'inchi, g'urbat armoni va yurakdagi iztirobni ifodalovchi noyob adabiy namunadir. Shoir o'z qalbidagi kechinmalarni samimiy, badiiy va falsafiy jihatdan chuqur ifodalab, har bir o'quvchini yuragiga yetib boradi. Bugungi kunda ham Furqatning bu kabi she'rlari yosh avlodda vatanparvarlik tuyg'ularini uyg'otishda, ona yurtga mehr-muhabbatni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Darhaqiqat, vatan – bu inson yuragining bir parchasidir, undan uzoqlik esa armonli sog'inchdir.

Furqat ijodida sog'inch mavzusining boshqa asarlardagi talqini

"Sog'inch" she'ri Furqat ijodining cho'qqilaridan biri bo'lsa-da, u bu mavzuni boshqa ko'plab asarlarida ham o'ziga xos tarzda davom ettirgan. Masalan, Furqatning "Sayohatnoma" asarida ham vatandan uzoqda yashayotgan muallifning ruhiy holati, atrofdagi begona muhitda o'zini yakkalangan, bo'lak his etishi aks ettiriladi. U nafaqat yurtdoshlarini, balki o'z ona tilini, urf-odatlarini, madaniyatini ham sog'inadi. Bu sog'inch esa oddiy bir hissiy holat emas, balki ma'naviy ilinj, o'zligiga qaytishga bo'lgan ichki intilishdir.

Shoirning quyidagi misralari bunga dalildir:

G'urbatda o'tdi umr, yurtim ko'zimda tuman,

Xotiramda doim sen, yuragimda armon.

Bu misralarda sog'inch bilan birga vatan haqidagi xotiralar ham kuchli tarzda ifoda etilgan. Vatan, ayniqsa, bolalik, yoshlik davrining go'zal lahzalari bilan bog'liq bo'lganligi sababli bu sog'inch yanada shiddatli, ta'sirli tus oladi.

Sog'inchning ijtimoiy va falsafiy qatlamlari

Furqat ijodida sog‘inch shunchaki shaxsiy dard emas, balki keng ijtimoiy va falsafiy ma’no kasb etadi. Shoir sog‘inch orqali o‘zining xalqiga bo‘lgan muhabbatini, uning taraqqiyotini ko‘rishga bo‘lgan istagini ifodalaydi. G‘urbatda kechgan hayot uni vatanning qadri, o‘z xalqining azizligini chuqur anglashga undaydi. Bu anglash esa shoirda achchiq armon bilan birga xalqini uyg‘otish, ularni ma’rifat sari yetaklashga bo‘lgan chaqiriqlar sifatida namoyon bo‘ladi.

U shunday yozadi:

Men yiroqlarda yursam-da, yuragim yurtda,

Yurtning dardu-hasrati yuragimda, yurtda.

Bu misralar Furqatning sog‘inchi chuqur ildizlarga ega ekanligini, u o‘zlik, milliy o‘zini anglash, tarixiy ong bilan uzviy bog‘liq ekanligini ko‘rsatadi.

Vatan va g‘urbat – ikki ziddiyatli tushuncha

Furqat asarlarida vatan – mehr, tinchlik, osoyishtalik, ozodlik timsoli bo‘lsa, g‘urbat – yolg‘izlik, begonalik, ma’naviy iztirob manbaidir. U bu ikki tushunchani badiiy kontrast orqali ko‘rsatadi. Aynan mana shu ziddiyat orqali sog‘inch hissi yanada kuchayadi. Vatan bilan g‘urbat o‘rtasidagi farqni badiiy vositalar bilan o‘tkir qilib ifodalashi she’rlarining estetik ta’sirchanligini oshiradi.

Masalan, Furqat g‘urbatni:

Begona diyorlar ichra o‘zga til, o‘zga odam,

Til bilmasman, ko‘ngil tushmas, ko‘zda yosh, yurak g‘am.

deb tasvirlaydi. Bu yerdagi “o‘zga til”, “o‘zga odam” iboralari begonalikni, madaniy ajralishni bildiradi. Shu orqali sog‘inch faqat shaxsiy tuyg‘u emas, balki madaniy va ijtimoiy bo‘hron sifatida tasvirlanadi.

Badiiy vositalar orqali sog‘inchning ifodasi

Furqat sog‘inchni badiiy jihatdan boy va ta’sirchan tarzda ifodalagan. U quyidagi vositalardan ustalik bilan foydalangan:

Metafora: Yurak – dard o‘chog‘i, vatan – sog‘inch manbai.

Epitet: “g‘amli tunlar”, “havasli yurt”, “armonli yurak”.

Takror: She’rlarda “sog‘indim”, “vatan”, “g‘urbat” kabi so‘zlar ko‘p takrorlanib, tuyg‘uning kuchayishini ta’minlaydi.

Parallelizm: Misralardagi struktura va ohang uyg‘unligi she’rning musiqiyligini oshiradi.

Bu vositalar she’riy ifodaning nafisligini ta’minlabgina qolmay, o‘quvchining yuragiga ta’sir etish kuchini ham oshiradi.

Sog‘inch mavzusining bugungi kun bilan bog‘liqligi

Furqatning sog‘inch mavzusi bugungi kun o‘quvchisi uchun ham dolzarbligini yo‘qotmagan. Hozirgi kunda xorijda ishlayotgan, tahsil olayotgan o‘zbekistonlik yoshlar, vatandan yiroq yurgan yurtdoshlar Furqat she’rlarida o‘zlarini ko‘rishadi. Ayniqsa, globalizatsiya sharoitida milliy o‘zlikni anglash, vatan qadriyatlarini yodda saqlash, ona tiliga mehr bilan qarash zarurati oshib bormoqda. Furqat she’rlari esa ana shu hissiyotlarni uyg‘otishda muhim adabiy vosita bo‘lib xizmat qiladi

Xulosa o‘rnida

Furqatning “Sog‘inch” she’ri va boshqa asarlari orqali sog‘inch mavzusining badiiy talqini o‘zbek adabiyoti tarixida muhim o‘rin egallaydi. Bu sog‘inch – yurakka o‘rnashgan, o‘tib ketmaydigan, vatandan uzoqda yurakda portlaydigan hissiyotdir. Shoir uni chin qalbdan, samimiy va g‘oyat go‘zal shaklda ifoda etgan. Maqolaning dastlabki qismida aytilganidek, Furqat uchun sog‘inch faqat tuyg‘u emas, balki ruhiy holat, g‘urur, ma’naviy izlanish, milliy o‘zlikka qaytish istagidir. Bugungi kunda ham

bu she'rlar har bir yurtdoshimiz yuragida aks-sado berishi mumkin. Furqatning vatan sog'inchiga to'la satrlari har doim dolzarb bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'afur G'ulom. Furqat haqida ocherklar. – Toshkent: Fan nashriyoti, 1970.
2. Yo'ldoshev M. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2000.
3. Oripov A. Furqat – sog'inch va fidoyilik shoiridir. // “O'zbekiston adabiyoti va san'ati”, 2010, № 5.
4. Nurmonov A. O'zbek mumtoz adabiyoti. – Toshkent: Akademnashr, 2016.
5. Toshmatov Sh. Ma'rifatparvar shoirlar merosi. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2012.
6. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
7. Jumayev A. O'zbek she'riyati poetikasi. – Toshkent: Fan, 1999.